

BİR DÖNEMİ UNSURLARINA AYIRMAK 5 - YEŞİLÇAM'DA FİLM MÜZİĞİ

İlker Mutlu

Sadi Konuralp, film müziği konusunda engin birikime sahip, candan bir dosttu. Genç yaşta kaybettiğimiz bu değerli sinema yazarı, sanırım bahse konu alanın bizdeki en yetkin araştırmacısıydı. Türk sineması üzerine yazıları (varsa da) pek bilinmiyordu. **Alican Sekmeç** dostumun hazırladığı bir kitap sayesinde aslında bu alana da eğildiğini öğrenmiş oldum. Yazımda da bu yazılardan ve **Alican**'ın kitabından hayli faydalandım.

Münir Nurettin *Allah'ın Cenneti*'nde

Türk sinemasında film müziği, sessiz filmlerle başlamıştır. Sessiz sinema, resim-hareket ilişkisinin ilk uygulamasıdır. Sinema ve müzik ilişkileri yapımcı ve rejisör dışında sinema seyircisinin son halkasını oluşturduğu sinema salonlarında antrakt uygulaması olarak ortaya çıkar. Sinemanın ilk döneminden beri filmler gösterilirken bunlara piyanoyla eşlik etmek, hatta sinema salonunun durumuna

göre ufak ya da büyük orkestralarla görüntülerin yanı sıra müzik eşliğini sağlamak, bir gelenektir. Önceleri, çalınan müzikle görüntüler arasında pek ilişki olmazdı. Müzik, daha çok, göstericinin gürültüsünü bastırmak içindi. Ama yavaş yavaş, çalınan müziği görüntülere, görüntülerin temposuna uydurmak çabası öne geçti. Böylece belli durumlarda belli parçaların çalınması gibi bir gelenek doğdu. Müzik sanatının belli parçaları, belli birtakım sahnelere göre sınıflandırıldı, perdede bu sahneler yer aldığı vakit, bu parçalar çalınıyordu. Yapımcıları, filmin genel temposunu, belli sahnelerde çalınması gereken parçaları belirten açıklamaları da filmle birlikte oyuncuya yollamaya başladılar. Bunun yanı sıra yavaş yavaş doğrudan belli bir film için bestelenmiş özgün müzik hazırlanması da yaygınlaştı. Sesli sinemanın ortaya çıkışıyla birlikte, müziğin de öbür sesler gibi ses kuşağına alınması, görüntüyle eşlemeli olarak kullanılması mümkün oldu.

1930'lu yıllarda Türk sineması ilk sesli ürünleri vermeye başlayınca, bu bir anlamda film müziği bestecisinin kendisine bir hazırlık şansı tanınmadan göreve çağrılışı gibi oldu. 1932'de Şehir Tiyatrosu'nda Avrupa'dakine benzer revü kızlarından oluşturulmuş dans toplulukları geliştirildi, **Cemal ve Ekrem Reşit Rey** kardeşlerle **Hasan Ferit Alnar**'ın kış sezonunda oynanan *Karım Beni Aldatırsa*, *Cici Berber* gibi operetleri, **Muhsin Ertuğrul** tarafından İpek Film adına çevrildi. **Muhsin Ertuğrul**'un 1933-1934 yıllarında operetlerin sinemaya aktarılması ile oluşan müzikli filmleri içinde, *Cici Berber* hariç tümünün müziğini **Muhlis Sabahattin** yapmıştır. Aynı yıllarda **Muhsin Ertuğrul**'un *Aysel*, *Bataklı Damın Kızı* filminin müziğini **Cemal Reşit Rey** hazırlamıştır.

1938'de **Muhammet Kerim**'in çevirdiği *Aşkın Gözyaşları* adlı filmin İstanbul'da gösterilmesi ile bol müzikli, aşklı, gözyaşlı Mısır filmleri akımı başlamıştır. 1939'da Mısır filmleri etkisi altında tanınmış şarkıcılardan yararlanmaya başlanmış, **Münir Nurettin Selçuk** *Allah'ın Cenneti*'nde (Ertuğrul, 1939) başrolde oynamıştır. Bu film tutunca, 1941'de **Muhsin Ertuğrul** *Kahveci Güzeli* adlı filmini yine **Münir Nurettin Selçuk** ile çevirmiştir. **Münir Nurettin Selçuk**, bu filmlerde genellikle **Saadettin Kaynak** ve kendi bestelerinden örnekler kullanmıştır (*Otomobil Uçar Gider*, *Havalandı Gönül Kuşu Uçar Yücede Yücede* gibi parçalar).

Şarkılı filmler halk tarafından tutulunca, 1940-1950 yıllarında Mısır filmlerinin uyarlamalarına besteler yapılmıştır. Bunları yapan bestecilerin en ünlüleri **Saadettin Kaynak** ve **Münir Nurettin Selçuk**'tur. **Sadi Işıl**, **Artaki Candan**,

Şerif İçli, Şükrü Tunar, Kadri Şençalar, Hüseyin Coşkuner, Mustafa Nafiz Irmak, Selahaddin Pınar gibi besteciler de bu tür çalışmalar yapmışlardır.

1950'li yıllarda müzik için yapılmış filmler ve özgün film müziği yapımı birbirine paralel olarak gelişir. **Ömer Lütfi Akad**, 1950'de **Cemal Reşit Rey**'in *Lüküs Hayat* operetini, aynı müzik ve şarkıları kullanarak aynı adla filme alır.

Nedim Otyam

Sinemamıza batılı anlamda film müziği kavramını sokan, **Nedim Otyam**'dır. **Otyam**, Konya-Aksaray'da eczacılık yapan babasının cesaretlendirmesiyle küçük yaşta müzik dersleri almaya başlamıştır. Konya Lisesi'nde okurken **Ruhi Su** ile arkadaş olmuş, memleketine dönüştü, orada kurulan bir bandoda trompet çalmaya başlamış, Ankara'da konservatuvara girerken o bandoda çalmayı ilerlettiği trompet, çok önünü açmıştır. Konservatuarda okurken radyoda programlar yapmaya başlamış, orada çaldığı, bestesi kendisine ait bir çocuk şarkısıyla aniden ünlenmiş, Riyaseti Cumhur Orkestrasına dördüncü trompet olarak girmiştir. Askerlik sonrası yeniden radyoya dönen **Otyam**, "Yurdun Her Köşesinden Deyişler ve Söyleyişler" programını yapmaya başlamış, 1949'da *Dudaktan Kalbe*'nin (Şadan Kamil) başrol oyuncusu **Muzaffer Tema**, filmin müziklerini yapmasını teklif etmiş, Atlas Film'e bu filmin müziklerini yapmak için gittiğinde aynı yapımevinin süperprodüksiyonu *İstanbul'un Fethi* (Aydın Arakon, 1951) için de teklif almıştır.

İstanbul'un Fethi olayı özellikle ilginç. **Otyam**'ın isteği üzerine platoya 50 kişilik bir orkestra getirilmiş. Direkt filmin üzerine kayıt yapılmış, *Dudaktan Kalbe*'den önce çıkan *İstanbul'un Fethi*, böylece sinemamızda özgün müzik yapılan ilk film olmuştur. *Buzlar Çözülmeden*'e (Nejat Saydam, 1965) yaptığı

müziğe müdahale edilince Atlas Film'den kopmuş **Otyam**. Aynı dönemde İpekçiler'e de **Barbaros Hayrettin Paşa** (Baha Gelenbevi, 1951) gibi filmler için müzikler yapmış. 1953-1954 yıllarında Türk Film Dostları Derneği'nin ilk film şenliği sonuçlanmış ve "en iyi fon müzikçisi" olarak **Orhan Barlas** ve **Nedim Otyam** seçilmişler. Derken, **Yılmaz Güney**'in ısrarıyla onun büyük ümitlerle çektiği **Seyyit Han**'a müzik yapmak durumunda kalmış. Başta zorlanınca, Atlas'ın zamanında reddettiği **Buzlar Çözülmeden** temasını yeniden ele alarak oluşturmuş müzikleri ve Altın Portakal'ı almış.

Özgün müziğe yatırım yapmaktan kaçınıldığı için daha çok ses efektleri kullanılır Yeşilçam'da. Film müziklerinin tamamlanması için müthiş kısa zamanlar tanınır bestecilere. Böyle bir çalışma temposu, ekonomik yetersizlik, kısa zamanda istenilmesi, kendilerine göre belirlenmesi ve sinemadaki zamanla sınırlı kalması (10 saniye, 1 dakika) gibi unsurlar içinde çalışılır.

Yalçın Tura

Yeşilçam film müziklerinin bir diğer önemli ismi de **Yalçın Tura**. **Nedim Otyam**'la birlikte, orijinal müzik kullanımı taraftarıymışlar. Sinemada müziğin kalıcı olması, filmin kendisi kadar hatırlanması imiş hedef ve düşünceleri. **Tura**, başta filmlerdeki şarkıların arkasına seslendirmede müzik yapan grupla başlamış. Daha 17 yaşındayken kendisine tek başına müzik dublajı işi verilince, batı enstrümanları da kullanmaya karar vermiş. Orada oluşan grupla 30 yıl birlikte çalışmışlar. Yaptıkları film müziklerinin plaklarını da yapmışlar ve kapışılmış. İlk özgün film müziği çalışması, **Namus Düşmanı**'nda olmuş (Ziya Metin, 1955). Türk sinemasının en fazla film müziği yapan insanı olarak **Samanyolu** (Nevzat Pesen, 1959), **Sevmek Zamanı** (Metin Erksan, 1965), **Acı** (Yılmaz Güney, 1971) gibi filmlerde çalışmıştır.

Ses kaydının negatif film üzerine yapılıyor olması hatasızlığı gerektiriyordu. Stüdyoda filmin müziklendirilecek kısmı gösterilirken aynı anda, filmin yönetmeninin de eşliğinde, icra edilen müziğin kaydı yapılırdı. Çok hızlı çalışma gereği de vardı. Filmin stüdyoda uzun süre kalması söz konusu değildi. Vizyon günleri daha önceden belirlenirdi. Kimi zaman filmin vizyon haftası stüdyoya geldiği olurdu. Hatta bazen boş bir hafta bulunur ve o bir haftada film çekilirdi. Hikâye ve oyuncular hemen belirlenir, senaryo film çekilirken sette yazılır, müzikler hızla döşenirdi. Örneğin **Hulki Saner**, bir taraftan senaryoyu yazarken, diğer taraftan mırıldana mırıldana filme özgün şarkı yapardı. O kadar yoğun çalışma dönemleri yaşamıştır ki Yeşilçam, dört günde bir film bitirildiği olmuştur. Sanatçılar aynı günde dört-beş set gezerdi. Belli ortamlarda filmler çekiliyor, ama en ağır iş stüdyolara düşüyordu. Filme son noktayı koyan, onu izlenir hale getiren stüdyolardı.

Böylesi bir çalışma temposu dahilinde gerçekten harika işler çıkarmış olan bestecilerimizi kutlamak gerek. Yazıda yer verebildiğimiz ikisinin dışında üzerinde uzun uzun durulması gereken daha bir yığın besteci var sinemamızda. **Metin Bükey**'den **Cahit Berkay**'a, **Şanar Yurdatapan**'dan **Melih Kibar**'a daha onlarcası var. Belki onları da bir başka yazıya konuk ederiz...

Kaynakça

Alican Sekmeç (2023) *Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Sinemasında Ses ve Müzik*, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

Emel Akbaş (2019) *Mısır Filmlerinin Türk Sinemasında Yarattığı Etki* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlker Mutlu (2023) *Görünmeyen Adamın Peşinde*, Dorlion Yayınevi.